

Tashkent State University of Economics

JOURNAL OF INTERNATIONAL FINANCE AND ACCOUNTING

ISSN
2181-1016

MEHNAT BOZORI OMILLARI ORQALI DAROMADLAR SHAKLLANISHI VA IQTISODIY BARQARORLIKKA TA'SIR.

Abidova Shahnoza Abduvaliyevna

"Iqtisodiyot nazariyasi" kafedrasida o'qituvchisi

Email: abidovashahnoza1987@gmail.com

ORCID:0009-0002-2095-6723

IMPACT ON INCOME FORMATION AND ECONOMIC STABILITY THROUGH LABOR MARKET FACTORS.

Abidova Shahnoza Abduvaliyevna

Lecturer of the Department of Economic Theory

E-mail: abidovashahnoza1987@gmail.com

ORCID: 0009-0002-2095-6723

Annotatsiya. Ushbu maqolada mehnat bozori omillari orqali aholi daromadlarining shakllanish jarayonlari hamda ularning iqtisodiy barqarorlikka ta'sirining nazariy jihatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda mehnat bozori institutsional tuzilmasi, bandlik darajasi, ish haqi dinamikasi, inson kapitali rivojlanishi va mehnat unumdorligi kabi asosiy omillar daromadlar shakllanishining muhim determinantlari sifatida ko'rib chiqiladi. Shuningdek, daromadlar darajasi va ularning barqarorligi makroiqtisodiy muvozanat, iste'mol va jamg'arma jarayonlari orqali iqtisodiy barqarorlikka qanday ta'sir ko'rsatishi nazariy yondashuvlar asosida yoritiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, mehnat bozori samaradorligini oshirish va daromadlar tengsizligini kamaytirish iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashning muhim omillaridan biridir.

Kalit so'zlar: mehnat bozori, aholi daromadlari, iqtisodiy barqarorlik, ish haqi, bandlik, inson kapitali, mehnat unumdorligi, daromadlar tengsizligi.

Abstract. This article examines the theoretical aspects of income formation through labor market factors and their impact on economic stability. The study considers key determinants such as the institutional structure of the labor market, employment level, wage dynamics, human capital development, and labor productivity. Furthermore, the paper explores how the level and stability of incomes influence macroeconomic equilibrium, consumption, and savings processes within the framework of modern economic theories. The findings suggest that improving labor market efficiency and reducing income inequality are essential factors in ensuring sustainable economic stability.

Keywords: labor market, household income, economic stability, wages, employment, human capital, labor productivity, income inequality.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiy tizimda aholi daromadlarining shakllanishi va ularning barqaror rivojlanishi iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Ayniqsa, mehnat bozori orqali daromadlar shakllanish jarayoni iqtisodiyotning real sektori, ijtimoiy farovonlik darajasi hamda makroiqtisodiy barqarorlik bilan uzviy bog'liqdir. Mehnat bozori – bu ishchi kuchi taklifi va unga bo'lgan talab o'zaro ta'sirlashadigan muhim iqtisodiy institut bo'lib, aynan shu jarayonda ish haqi, bandlik darajasi va mehnat unumdorligi kabi ko'rsatkichlar orqali aholi daromadlari shakllanadi.

Nazariy jihatdan, aholi daromadlari shakllanishi klassik, neoklassik va keynsiy yondashuvlar doirasida turlicha talqin qilinadi. Klassik nazariyada ish haqi mehnat bozorida talab va taklif muvozanati orqali belgilanadi, neoklassik yondashuvda esa daromadlar mehnat unumdorligi va inson kapitaliga bog'liq holda shakllanadi. Keynsiy konsepsiyada esa bandlik darajasi va umumiy talab daromadlar shakllanishida hal qiluvchi omil sifatida qaraladi. Ushbu yondashuvlar mehnat bozori omillari orqali daromadlarning shakllanish mexanizmini tushinishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Bugungi kunda globalashuv, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi va innovatsion texnologiyalarning keng joriy etilishi mehnat bozori strukturasi va daromadlar shakllanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Xususan, malakali ishchi kuchiga bo'lgan talabning ortishi, norasmiy bandlik ulushining mavjudligi hamda ish haqi differensiasiyasining kuchayishi aholi daromadlari tarkibiga bevosita ta'sir etmoqda. Shu bilan birga, daromadlar darajasi va ularning barqarorligi iste'mol hajmi, jamg'arma darajasi hamda investitsion faollik orqali iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

O'zbekiston iqtisodiyotida ham mehnat bozori islohotlari, bandlikni ta'minlash, ish o'rinlarini yaratish va aholining real daromadlarini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Shu nuqtayi nazardan, mehnat bozori omillarining daromadlar shakllanishiga ta'sirini chuqur o'rganish va ularning iqtisodiy barqarorlik bilan o'zaro bog'liqligini nazariy jihatdan asoslash dolzarb ilmiy masalalardan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Aholi daromadlarining shakllanishi va uning iqtisodiy barqarorlikka ta'siri masalalari iqtisodiyot nazariyasida keng o'rganilgan yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Mazkur muammo turli iqtisodiy maktablar doirasida turlicha yondashuvlar asosida izohlangan bo'lib, ayniqsa mehnat bozori omillarining daromadlar shakllanishidagi roli alohida e'tiborga loyiqdir.

Klassik iqtisodiy maktab vakillari, xususan A. Smit va D. Rikardo, daromadlar shakllanishini ishlab chiqarish omillari – mehnat, kapital va yer o'rtasidagi taqsimot bilan bog'lab tushuntirganlar. Ularning fikricha, ish haqi mehnat bozori talab va taklifining muvozanati asosida belgilanadi hamda daromadlar iqtisodiy tizimdagi resurslarning samarali taqsimlanishini aks ettiradi. Keyinchalik neoklassik yo'nalish vakillari, jumladan A. Marshall va J. Klark, ish haqi va daromadlar shakllanishini mehnatning chegaraviy mahsuldorligi nazariyasi asosida izohlab, inson kapitali va mehnat unumdorligining ahamiyatini asoslab berganlar.¹

¹ Smith, A. (1776). An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations
<https://www.gutenberg.org/ebooks/3300>

Keynsiy iqtisodiy maktab vakili J.M. Keynes daromadlar shakllanishida mehnat bozoridagi muvozanat emas, balki umumiy talabning darajasi hal qiluvchi omil ekanligini ta'kidlaydi. Uning konsepsiyasiga ko'ra, bandlik darajasi oshishi daromadlarning o'sishiga olib keladi, bu esa o'z navbatida iste'mol va investitsiyalar orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi. Ushbu yondashuv daromadlar va iqtisodiy barqarorlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tushuntirishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.²

Zamonaviy iqtisodiy tadqiqotlarda inson kapitali nazariyasi alohida o'rin egallaydi. G. Bekker va T. Shuls tomonidan ishlab chiqilgan ushbu yondashuvga ko'ra, ta'lim, sog'liqni saqlash va malaka oshirishga yo'naltirilgan investitsiyalar mehnat unumdorligini oshirib, aholi daromadlarining barqaror o'sishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, daromadlar differensiasiyasi va tengsizlik muammolari ham ilmiy adabiyotlarda keng yoritilgan. S. Kuznets tomonidan ilgari surilgan nazariyaga ko'ra, iqtisodiy rivojlanishning dastlabki bosqichlarida daromadlar tengsizligi ortadi, keyinchalik esa kamayish tendensiyasi kuzatiladi.³

Xalqaro tashkilotlar, jumladan Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF) va OECD tadqiqotlarida mehnat bozori samaradorligi, bandlik darajasi va daromadlar barqarorligi iqtisodiy o'sish

va makroiqtisodiy barqarorlikning asosiy omillari sifatida e'tirof etiladi. Ularning hisobotlarida daromadlar tengsizligini kamaytirish, samarali bandlikni ta'minlash va mehnat unumdorligini oshirish iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlari sifatida ko'rsatiladi.⁴

O'zbekistonlik iqtisodchi olimlar, xususan Sh. Shodmonov, B. Vahobov, Q. G'ulomov va B. Xodiyevlarning ilmiy ishlarida ham aholi daromadlari, bandlik va iqtisodiy samaradorlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik keng yoritilgan. Ularning tadqiqotlarida aholi bandligini ta'minlash orqali qo'shimcha qiymat yaratish, daromadlarni oshirish va ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash masalalari chuqur tahlil qilingan.⁵

Shunday qilib, mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, mehnat bozori omillari orqali daromadlar shakllanishi murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, u iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, zamonaviy sharoitda raqamli iqtisodiyot, globalizatsiya va institutsional o'zgarishlar ta'sirida ushbu jarayonlarni yanada chuqurroq o'rganish zarurati mavjud.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda soliq siyosatining aholi daromadlari shakllanishiga ta'siri hamda uning makroiqtisodiy barqarorlikdagi rolini o'rganishda kompleks ilmiy yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasi nazariy va empirik usullar

² Keynes, J.M. (1936). The General Theory of Employment, Interest and Money <https://www.marxists.org/reference/subject/economics/keynes/general-theory/>

³ Becker, G.S. (1964). Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis <https://www.nber.org/books-and-chapters/human-capital-theoretical-and-empirical-analysis>

⁴ OECD (2023). Income Distribution Database <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>

⁵ O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi (stat.uz) <https://stat.uz>

uyg'unligiga asoslangan bo'lib, iqtisodiy jarayonlarning o'zaro bog'liqligini aniqlashga qaratilgan.

Tadqiqotning nazariy asosini klassik, neoklassik va keynsiy iqtisodiy nazariyalar tashkil etadi. Ushbu yondashuvlar orqali soliq siyosatining daromadlar shakllanishi, ularning qayta taqsimlanishi hamda iste'mol va jamg'arma jarayonlariga ta'siri tizimli ravishda o'rganildi. Ayniqsa, Keynesiy iste'mol funksiyasi va daromad-iste'mol o'rtasidagi bog'liqlik tadqiqotning konseptual asosini tashkil etdi.

Empirik tahlil jarayonida O'zbekiston iqtisodiyotiga oid 2020–2025 yillar kesimidagi statistik ma'lumotlardan foydalanildi. Jumladan, bandlik darajasi, ish haqi, aholi real daromadlari, iste'mol xarajatlari, jamg'arma darajasi, soliq tushumlari, YAIM o'sishi va inflyatsiya ko'rsatkichlari asosiy indikatorlar sifatida tanlab olindi. Ushbu ma'lumotlar asosida dinamik qatorlar tahlili, taqqoslash (komparativ) tahlili hamda iqtisodiy ko'rsatkichlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklar o'rganildi.

Tadqiqotda quyidagi ilmiy usullardan foydalanildi:

Statistik tahlil usuli – iqtisodiy ko'rsatkichlarning vaqt bo'yicha o'zgarishini aniqlash;

Solishtirma tahlil – turli yillar kesimida daromadlar va soliq ko'rsatkichlarini qiyoslash;

Mantiqiy va tizimli tahlil – soliq siyosati va daromadlar o'rtasidagi sabab-oqibat bog'liqligini aniqlash;

Grafik va jadval tahlili – iqtisodiy jarayonlarning vizual ifodasi orqali ularning dinamikasini ochib berish;

Induktiv va deduktiv usullar – umumiy nazariy xulosalardan aniq iqtisodiy natijalarga va aksincha o'tish.

Shuningdek, tadqiqotda daromadlar va iqtisodiy barqarorlik o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlashda indikatorlar tizimi qo'llanildi. Ushbu tizim daromadlar (ish haqi, real daromadlar), iste'mol, jamg'arma va makroiqtisodiy barqarorlik ko'rsatkichlari (YAIM, inflyatsiya, byudjet daromadlari) o'rtasidagi o'zaro ta'sirni kompleks baholash imkonini berdi.

Natijada, qo'llanilgan metodologiya soliq siyosatining aholi daromadlari shakllanishiga ta'sirini va u orqali iqtisodiy barqarorlikka erishish mexanizmlarini ilmiy asosda yoritish imkonini berdi.

NATIJALAR VA TAHLILLAR

Zamonaviy iqtisodiy tizimda mehnat bozori ko'rsatkichlari, aholi daromadlari dinamikasi hamda iqtisodiy barqarorlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik murakkab va ko'p qirrali jarayon sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu bog'liqlikni chuqur tahlil qilish daromadlar shakllanish mexanizmlarini anglash hamda makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashning samarali yo'llarini aniqlash imkonini beradi.

O'zbekiston misolida 2020–2025 yillar oralig'ida mehnat bozori ko'rsatkichlarining ijobiy dinamikasi kuzatilmoqda. Xususan, bandlik darajasining izchil oshib borishi aholi daromadlarining kengayishiga bevosita ta'sir ko'rsatgan. Mehnat bozorida ish o'rinlari sonining ortishi va iqtisodiyotning turli tarmoqlarida bandlik imkoniyatlarining kengayishi ishchi kuchining daromad manbalarini diversifikatsiya qilishga xizmat qilmoqda. Bu esa o'z navbatida uy xo'jaliklari

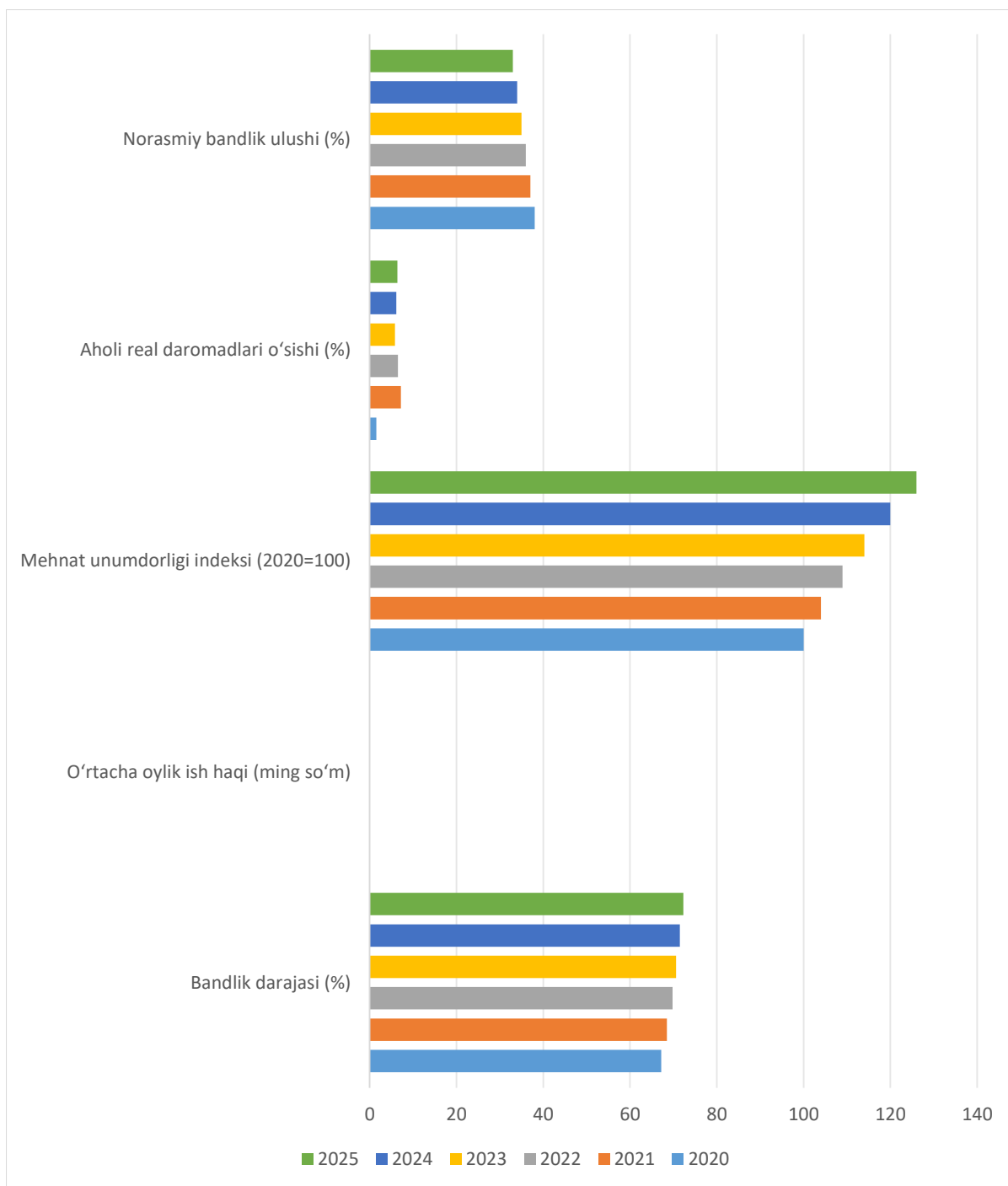
daromadlarining barqarorligini oshiradi va ichki iste'mol talabining kengayishiga olib keladi.

Mehnat bozori ko'rsatkichlari ichida o'rtacha ish haqi dinamikasi alohida ahamiyat kasb etadi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, ish haqi darajasining izchil o'sishi aholining real daromadlarini oshirish bilan birga, iste'mol xarajatlari hajmini kengaytiradi. Keynesiy nazariyaga muvofiq, iste'molning ortishi yalpi talabni rag'batlantiradi, bu esa ishlab chiqarish hajmining kengayishiga va iqtisodiy o'sish sur'atlarining barqarorlashuviga olib keladi. Shu nuqtayi nazardan, ish haqi o'sishi nafaqat mikroiqtisodiy darajada aholi farovonligini oshiradi, balki makroiqtisodiy barqarorlikning muhim drayveri sifatida ham namoyon bo'ladi.

Bundan tashqari, mehnat unumdorligi darajasining oshishi daromadlar shakllanishining sifat jihatdan yaxshilanishiga xizmat qiladi. Mehnat unumdorligining o'sishi ishlab chiqarish samaradorligini oshirib, korxonalar

foydasining ko'payishiga va natijada ish haqi fondining kengayishiga olib keladi. Bu jarayon inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalar – ta'lim, kasbiy tayyorgarlik va innovatsiyalar bilan chambarchas bog'liqdir. Demak, inson kapitalining rivojlanishi orqali daromadlarning barqaror o'sishini ta'minlash mumkin.

Daromadlar va iqtisodiy barqarorlik ko'rsatkichlari o'rtasidagi bog'liqlik ham muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, aholi daromadlarining oshishi iste'mol va jamg'arma hajmlarining kengayishiga olib keladi. Iste'molning ortishi ichki bozor faolligini kuchaytirsada, jamg'arma darajasining oshishi investitsion resurslar bazasini kengaytiradi. Bu esa iqtisodiyotda uzoq muddatli o'sish va barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, daromadlar o'sishi soliq tushumlarini ko'paytirib, davlat byudjeti barqarorligini mustahkamlaydi.

1-rasm. Mehnat bozori ko'rsatkichlari va aholi daromadlari dinamikasi (O'zbekiston, 2020–2025).⁶

⁶ O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi (stat.uz) <https://stat.uz>

Keltirilgan diagramma asosida

O'zbekiston iqtisodiyotida 2020–2025 yillar davomida mehnat bozori ko'rsatkichlari va aholi daromadlari dinamikasi o'zaro uzviy bog'liq holda shakllanganligi kuzatiladi. Mazkur jarayonni ilmiy jihatdan tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, mehnat bozori omillari daromadlar shakllanishining asosiy determinantlari sifatida namoyon bo'lib, ular orqali iqtisodiy barqarorlikka bevosita ta'sir mexanizmi shakllanadi.

Avvalo, bandlik darajasining izchil o'sib borishi iqtisodiyotda ishchi kuchiga bo'lgan talabning kengayganligini ifodalaydi. Diagrammada 2020 yildan 2025 yilga qadar bandlik darajasining barqaror oshib borishi kuzatilib, bu jarayon iqtisodiy faollikning tiklanishi va tarkibiy o'zgarishlar bilan bog'liq holda yuzaga kelgan. Bandlikning ortishi aholining daromad olish imkoniyatlarini kengaytirib, uy xo'jaliklari daromadlarining umumiy hajmini oshiradi. Natijada, daromadlar bazasining kengayishi ichki iste'mol talabini rag'batlantirib, makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, o'rtacha oylik ish haqi dinamikasi ham ijobiy tendensiyaning aks ettiradi. Ish haqi darajasining izchil o'sishi aholi daromadlarining asosiy manbai sifatida muhim rol o'ynab, real daromadlarning ortishiga olib keladi. Diagrammada real daromadlar o'sish sur'atlari ham ish haqi dinamikasi bilan mos ravishda yuqorilab borayotgani kuzatiladi. Bu holat daromadlarning nominal emas, balki real jihatdan ham oshayotganligini ko'rsatadi. Bunday

tendensiya aholining xarid qobiliyatini mustahkamlab, iste'mol hajmini kengaytiradi va iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi.

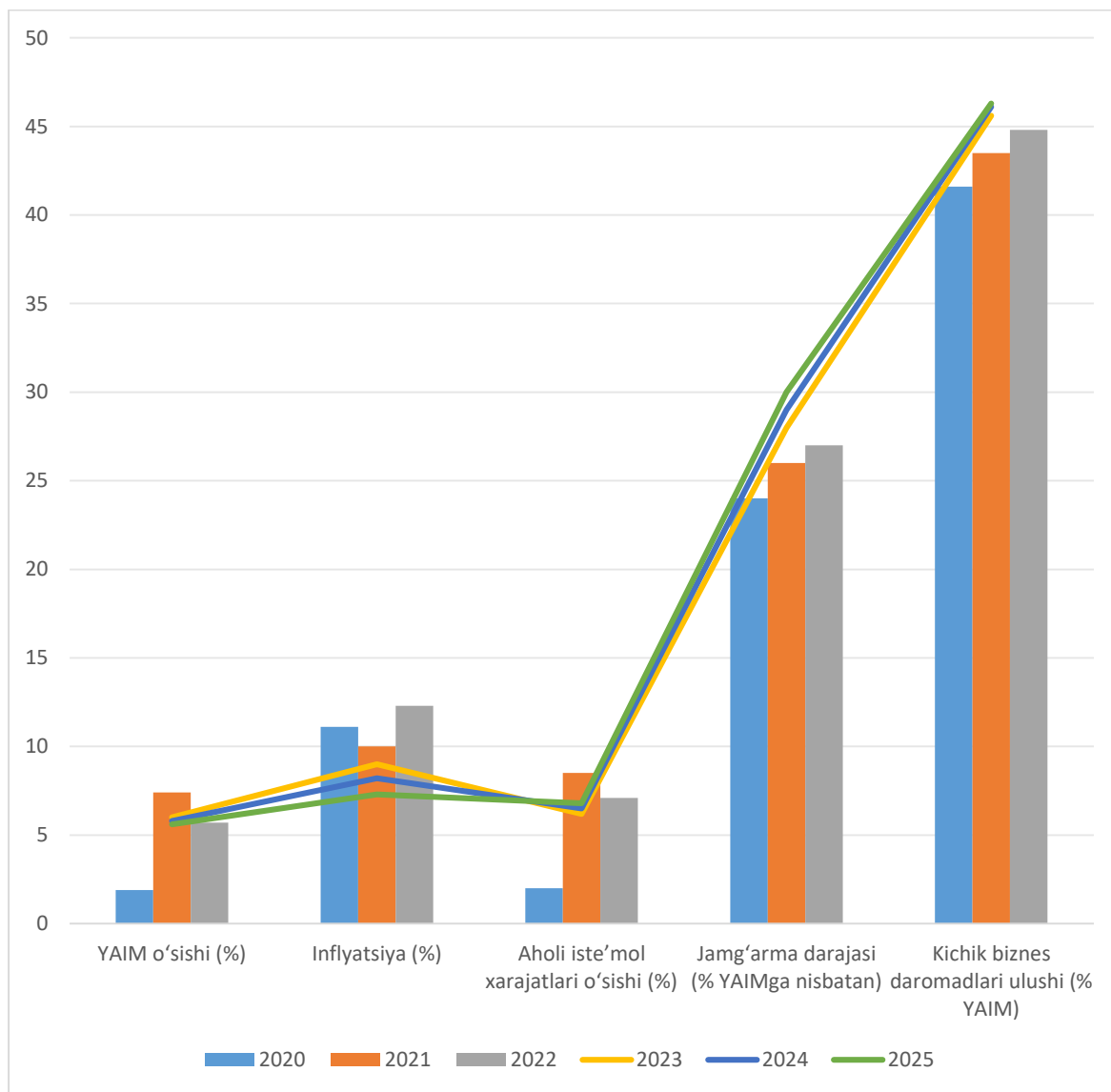
Mehnat unumdorligi indeksining 2020 yilga nisbatan sezilarli darajada oshib borishi ushbu jarayonning sifat jihatini ifodalaydi. Mehnat unumdorligi o'sishi ishlab chiqarish samaradorligining ortganligini, texnologik yangilanishlar va inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalar samaradorligini ko'rsatadi. Mazkur omil daromadlarning barqaror o'sishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi, chunki unumdorlik oshishi ish haqi fondining kengayishi va qo'shimcha qiymat yaratilishining ortishiga olib keladi. Bu esa iqtisodiy o'sishning intensiv omillariga o'tishni anglatadi.

Diagrammada aks etgan yana bir muhim tendensiya – norasmiy bandlik ulushining bosqichma-bosqich kamayib borishidir. Ushbu jarayon mehnat munosabatlarining rasmiylashuvi, iqtisodiyotning institutsional jihatdan takomillashuvi va davlat siyosatining samaradorligi bilan izohlanadi. Norasmiy bandlikning qisqarishi daromadlarning shaffofligini oshiradi, soliqliq tushumlarini ko'paytiradi hamda ijtimoiy himoya mexanizmlarining kengayishiga xizmat qiladi. Bu esa o'z navbatida iqtisodiy barqarorlikning institutsional asoslarini mustahkamlaydi.

Umuman olganda, diagramma tahlili shuni ko'rsatadiki, mehnat bozori ko'rsatkichlari va aholi daromadlari o'rtasida ijobiy va barqaror bog'liqlik mavjud. Ayniqsa, bandlik darajasi, ish haqi va mehnat

unumdorligi o'sishi o'zaro uyg'unlashgan holda daromadlar oshishini ta'minlamoqda. Ushbu jarayon esa iste'mol va jamg'arma hajmlarining kengayishi orqali iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda

muhim rol o'ynaydi. Shunday qilib, mehnat bozori samaradorligini oshirish va daromadlar shakllanishini rag'batlantirish iqtisodiy barqarorlikka erishishning asosiy shartlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

2-rasm. Daromadlar va iqtisodiy barqarorlik ko'rsatkichlari o'rtasidagi bog'liqlik.⁷

⁷ World Bank – World Development Indicators (WDI) <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

Keltirilgan diagramma asosida 2020–2025 yillar davomida O‘zbekiston iqtisodiyotida daromadlar dinamikasi va makroiqtisodiy barqarorlik ko‘rsatkichlari o‘rtasida o‘zaro uzviy va tizimli bog‘liqlik mavjudligi kuzatiladi. Ushbu bog‘liqlikni ilmiy jihatdan tahlil qilish daromadlarning iqtisodiy tizimdagi rolini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Yalpi ichki mahsulot (YAIM) o‘shisi dinamikasiga e‘tibor qaratadigan bo‘lsak, 2020 yilda past darajada boshlangan iqtisodiy o‘shish keyingi yillarda sezilarli darajada tiklanib, barqaror tendensiyaga ega bo‘lgan. Bu jarayon, bir tomondan, pandemiyadan keyingi iqtisodiy faollikning qayta tiklanishi bilan izohlansa, ikkinchi tomondan, ichki talabning kengayishi bilan bevosita bog‘liqdir. Aynan ichki talab esa, o‘z navbatida, aholi daromadlarining o‘shishi bilan belgilanadi. Demak, daromadlarning oshishi YAIM o‘shishining muhim drayveri sifatida namoyon bo‘ladi.

Inflyatsiya ko‘rsatkichlari tahlili shuni ko‘rsatadiki, 2021–2022 yillarda inflyatsiya darajasi nisbatan yuqoriroq bo‘lgan bo‘lsa-da, keyingi yillarda pasayish tendensiyasi kuzatiladi. Bu holat makroiqtisodiy siyosatning samaradorligini hamda narxlar barqarorligini ta‘minlashga qaratilgan choralar natijasini ifodalaydi. Inflyatsiya va daromadlar o‘rtasidagi bog‘liqlik shundan iboratki, inflyatsiyaning pasayishi real daromadlarning oshishiga xizmat qiladi. Agar nominal daromadlar o‘shishi inflyatsiya darajasidan yuqori bo‘lsa, aholi xarid qobiliyati

mustahkamlanadi va bu iqtisodiy barqarorlikni kuchaytiradi.

Aholi iste‘mol xarajatlari dinamikasi ham daromadlar bilan bevosita bog‘liq holda shakllangan. Diagrammada iste‘mol xarajatlarining o‘shishi daromadlar ortishi bilan uyg‘un ravishda rivojlanayotgani kuzatiladi.

Keynesiy nazariyaga ko‘ra, daromadlarning oshishi iste‘mol hajmining kengayishiga olib keladi va bu orqali yalpi talab ortadi. Natijada ishlab chiqarish hajmi kengayadi, iqtisodiy o‘shish sur‘atlari barqarorlashadi. Shu nuqtayi nazardan, iste‘mol xarajatlari iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlovchi muhim mexanizm sifatida namoyon bo‘ladi.

Jamg‘arma darajasining izchil oshib borishi ham iqtisodiy barqarorlikning muhim indikatorlaridan biridir. Diagrammada jamg‘arma darajasining 2020 yildan 2025 yilga qadar sezilarli o‘shishi kuzatiladi. Bu holat daromadlar oshishi natijasida aholi tomonidan ortiqcha mablag‘larning jamg‘arilishiga imkon yaratilganligini ko‘rsatadi. Jamg‘armalarning oshishi investitsion resurslar bazasini kengaytiradi, bu esa iqtisodiy o‘shishning uzoq muddatli barqarorligini ta‘minlaydi.

Kichik biznes daromadlari ulushining ortib borishi esa iqtisodiyotda tadbirkorlik faoliyatining rivojlanayotganligini ko‘rsatadi. Kichik biznes subyektlari orqali yaratilayotgan daromadlar iqtisodiy diversifikatsiyani kuchaytiradi, yangi ish o‘rinlari yaratadi va aholi daromadlarini kengaytiradi. Shu bilan birga, kichik biznesning rivojlanishi iqtisodiy tizimning moslashuvchanligini oshirib, tashqi va

ichki iqtisodiy shoklarga nisbatan barqarorlikni kuchaytiradi.

Umuman olganda, diagramma tahlili shuni ko'rsatadiki, daromadlar va iqtisodiy barqarorlik ko'rsatkichlari o'rtasida ko'p tomonlama va o'zaro mustahkamlovchi bog'liqlik mavjud. Xususan, daromadlar o'sishi iste'mol va jamg'arma hajmlarini kengaytiradi, bu esa YAIM o'sishiga va investitsion faollikning ortishiga olib keladi. Shu bilan birga, inflyatsiya darajasining nazorat ostida bo'lishi daromadlarning real qiymatini saqlab qolishga xizmat qiladi.

Shunday qilib, daromadlar dinamikasi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashning markaziy elementi sifatida namoyon bo'lib, u mehnat bozori samaradorligi, tadbirkorlik rivoji va makroiqtisodiy siyosatning uyg'unligi orqali shakllanadi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot doirasida mehnat bozori omillari orqali aholi daromadlarining shakllanishi hamda ularning iqtisodiy barqarorlikka ta'siri nazariy va tahliliy jihatdan o'rganildi. Olib borilgan ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, mehnat bozori ko'rsatkichlari – xususan, bandlik darajasi, ish haqi dinamikasi, mehnat unumdorligi va norasmiy bandlik ulushi – aholi daromadlarining shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, bandlik darajasining oshishi va mehnat bozorida samarali ish o'rinlarining kengayishi aholi daromadlarining barqaror o'sishini ta'minlaydi. Ish haqi va mehnat unumdorligi o'rtasidagi uyg'unlik daromadlarning sifat jihatdan oshishiga xizmat qilib,

iqtisodiy samaradorlikni kuchaytiradi. Shu bilan birga, norasmiy bandlik ulushining qisqarishi daromadlarning rasmiylashuvini ta'minlab, soliq tushumlari va ijtimoiy himoya tizimining barqarorligini mustahkamlaydi.

Daromadlar dinamikasining makroiqtisodiy ko'rsatkichlar bilan o'zaro bog'liqligi tahlili shuni ko'rsatadiki, aholi daromadlarining o'sishi iste'mol va jamg'arma hajmlarining kengayishiga olib keladi. Bu esa yalpi talabni oshiradi, investitsion faollikni rag'batlantiradi va natijada iqtisodiy o'sish hamda barqarorlikni ta'minlaydi. Inflyatsiya darajasining nazorat ostida bo'lishi esa daromadlarning real qiymatini saqlab qolishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, mehnat bozori samaradorligini oshirish, inson kapitaliga investitsiyalarni kuchaytirish va daromadlar tengsizligini kamaytirishga qaratilgan kompleks iqtisodiy siyosat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashning asosiy sharti hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, kelgusida quyidagi ustuvor yo'nalishlarga e'tibor qaratish maqsadga muvofiqdir: samarali bandlikni kengaytirish, yuqori qo'shilgan qiymatga ega ish o'rinlarini yaratish, mehnat unumdorligini oshirish hamda aholi daromadlarini diversifikatsiya qilish.

Xulosa qilib aytganda, aholi daromadlarining barqaror o'sishini ta'minlash orqali iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash mumkin bo'lib, bu jarayonda mehnat bozori omillari markaziy o'rin egallaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Smith, A. (1776). An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. <https://www.gutenberg.org/ebooks/3300>
2. Ricardo, D. (1817). On the Principles of Political Economy and Taxation. <https://www.econlib.org/library/Ricardo/ricP.html>
3. Marshall, A. (1890). Principles of Economics. <https://www.econlib.org/library/Marshall/marP.html>
4. Clark, J.B. (1899). The Distribution of Wealth. <https://oll.libertyfund.org/title/clark-the-distribution-of-wealth>
5. Keynes, J.M. (1936). The General Theory of Employment, Interest and Money. <https://www.marxists.org/reference/subject/economics/keynes/general-theory/>
6. Schultz, T.W. (1961). Investment in Human Capital. <https://www.jstor.org/stable/1818907>
7. Becker, G.S. (1964). Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis. <https://www.nber.org/books-and-chapters/human-capital-theoretical-and-empirical-analysis>
8. Kuznets, S. (1955). Economic Growth and Income Inequality. <https://www.jstor.org/stable/1811581>
9. World Bank. (2024). World Development Report: Learning to Compete in the Digital Age. <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2024>
10. International Monetary Fund (IMF). (2023). World Economic Outlook Database. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database>
11. OECD. (2023). Income Distribution Database. <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>
12. International Labour Organization (ILO). ILOSTAT Database. <https://ilostat.ilo.org>
13. Asian Development Bank (ADB). (2023). Asia SME Monitor. <https://www.adb.org/publications/asia-sme-monitor>
14. UNCTAD. (2023). Trade and Development Report. <https://unctad.org/topic/trade-analysis/trade-and-development-report>
15. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. <https://stat.uz>
16. Shodmonov, Sh.Sh. Iqtisodiyot nazariyasi. – Toshkent: darslik.
17. Vahobov, A., G'ulomov, Q., Xodiyev, B. Makroiqtisodiyot. – Toshkent: darslik.